

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Lib. III. Decretalium. In quo agitur De Rebus, quae in iudicium devenire solent, cujusmodi sunt, de vita et moribus Clericorum, ...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1708

Articulus III. Quid, & quotuplex sit pretium rerum venalium?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73045](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73045)

idem placet, etiamsi venditor sciat, emptor autem ignoret: quod si emptor sciens, liberum esse, emerit, nulla emptio contrahitur, & L. 4. eod. ibi: & liberi hominis, & loci sacri, & Religiosi, qui haberi non potest, emptio intelligitur, si ab ignorante emitur. Resp. tamen, ut jam insinuavi n. præced. istas leges, loquentes de venditore ignorante libertatem hominis, vel rei, quam vendit, intelligi, de emptione, & venditione, cui annexum sit onus, ut venditor Emptori decepto teneatur, ut consequatur, quod suum est, cum deceptum non esse; prædictas vero leges, de emptione, & venditione carente tali onere; prior pars colligitur ex §. fin. Instit. h. t. ibi: *Loca sacra, vel religiosa, item publica* (veluti forum, basilicam) *Frustra quis sciens emis; qua tamen, si pro profanis, vel privatis deceptus à venditore quis emerit, habebit actionem ex emptio, quod non habere ei liceat, ut consequatur, quod sua interest, cum deceptum non esse; idem juris est, si hominem liberum pro servo emerit.*

1457 Not. 2. ob extremam egestatem, Patri (non autem Matri, vel avo Materno) permitti vendere liberos *Sanguinolentos*, hoc est, recens natos, sic tamen, ut reddito Venditori pretio venditus ad ingenuitatem repeti possit ab ipso Patre, vel quolibet alio, per L. 2. C. de Patribus, qui filios distraxerunt, ibi: *Si quis propter nimiam paupertatem, egestatemq; victus causa, filium, filiamq; sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi ejus servitii habeat facultatem: licet autem ipsi, qui vendidit; vel, qui alienatus est; aut cuilibet alii ad ingenuitatem cum propriam repetere: modo si aut pretium offerat, quod potest valere; aut mancipium pro hujusmodi præstet.*

1458 Ad 3. Res Universitatis juris *Universitatis*, non jure *singulorum* possessas, vendi non posse, per L. 72. §. 1. ff. h. t. ibi: *Si quid publici est, ejus nihil venit.* Ad 4. Resp. venenum, quod aliis mixtum materiis, adeo nocendi naturam deponit, ut ex his antidotum, vel aliud salubre medicamentum confici possit, licite vendi; secus, si adjectione alterius materiae nullo modo usui licito esse possint, per L. 35. §. 2. ff. h. t. & talia vo-

Tom. III.

cantur *venena mala.* Ad 5. Resp. à Principibus officia publica (intellige secularia) quantum est de jure natura, licite vendi personis idoneis, de quibus nimirum spes est, eas bene functuras munere suo; sic Rosmer de contract. §. *que possint vendi*; quia numerantur in bonis, seu patrimonio Regis, vel Principis, ut docet in L. *Barbarius*, ff. de offic. Prætoris; & vendendo dignis, satis provideatur Reipublica. Dixi 1. *secularia*, nam jurisdictionem, vel officium spirituale vendere Simoniacum est, ut dictum est lib. 5. Tit. 6. Ne Prælati vices suas. Dixi, *quantum est de jure natura.* Nam jure civili talis venditio prohibita est, ut constat ex Novell. 8. c. 17. & Novell. 17. c. 9. idque propter multa inconvenientia; Sic enim opulenti (valde frequenter imperiti) exclusis pauperibus, sed dignissimis, officia publica occupant, nec raro pretium expositum, ex oppressione subditorum, iniquo sanè lucro, recuperant. Cæterum hæc prohibitio in non paucis Provinciis contraria consuetudine jam abrogata est non tantum in aulis Principum Laicorum, sed etiam in Romana Curia, ut docet Azor l. 8. c. 7. apud Haunold. p. 4. de just. tr. 10. c. 1. contr. 14. n. 110. qui addit, esto contradicatur, semper obtendi *consuetudinem*; ac proinde, id saltem observandum esse, quod exigit jus naturæ. Ad 6. de his extare speciale titulum hoc lib. 3. tit. 39. de quo à n. 3344. Ad 7. constat ex dict. à n. 1428. ad 8. diximus lib. 5. tit. 6.

ARTICULUS III.

Quid, & quotuplex sit pretium rerum venalium?

Cum pretium, & merces, seu res, & pecunia sint objecta, in quæ ferri debet consensus celebrantium contractum emptionis, & venditionis (nam ex hoc confurgit substantialiter iste contractus) & jam dictum sit de merce, seu re vendibili; dicendum venit de pretio. Et quamvis olim contractus emptionis, & venditionis non esset in usu, sed tantum contractus permutationis rei pro re, ut notat

Xx

Ca-

Castropalaus tom. 7. de Just. D. 5. p. 2. n. 1. ex multis tamen causis postea, jure gentium, introducta est quadam res, quæ ex publica autoritate valorem haberet, quo reliqua omnia comparari possent, & hæc appellatur *pretium*; quia omnium rerum est æstimatio, & nummus; quia autoritate publica omnia numerat, & adæquat; inde *pecunia*, quia olim in pecudibus omnes divitiæ sitæ erant; vel, ut placet Plinio lib. 33. c. 3. quod primum æs, *notâ pecudis* signatum est. V. Ambros. Calepin. v. *pretium*, *nummus pecunias*; & ex hoc constat, quid intelligatur hic *nomine pretii*. Quoniam autem iste contractus propriè pertinet ad justitiam commutativam, quæ respicit æqualitatem inter precium, & mercem, necessario debet esse quadam æqualitas, & medium *rei ad rem*, ut pretium sit *justum*, hoc est, *valore coæquatur merci, & vicissim*.

1460 *Pretium* porrò *justum* aliud est *legitimum* aliud, *naturale*: *pretium legitimum* appellatur, quod lege definitum est, quodque in indivisibili consistit, neque admittit excessum ea in parte, quæ est à lege definitum, ut contingit in taxa frumenti, & vini, annui census, & similibus; *naturale* pretium est, quod ex ipsis rerum naturis, spectato hominum affectu, necessitate, utilitate, aliisque circumstantiis, provenit, habetque latitudinem; quia non omnes eandem mensuram indivisibilem assignant; ideoque triplex pretium justum distingui solet, supremum, seu rigorosum; medium, seu moderatum: Infimum, seu pium: uti, si res, secundum pretium moderatum, æstimetur *centum*; ejus pretium rigorosum & *supremum* erit *centum* quinque; *infimum* verò, & pium, erit nonaginta quinque, & sic de aliis; quo etiam habetur, quodnam sit *medium*?

1461 *Pretium vulgare*, seu *naturale* L. 63. ff. ad L. Falcidiam sic describitur: *Pretia rerum, non ex affectu, nec utilitate singulorum; sed communiter funguntur. Nec enim, qui filium naturalem possidet, tanto locupletior est, quod eum, si alius possideret, plurimo redempturus fuisset; sed nec ille, qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum Pater vendere potest, nec expectandum est, dum vendat; sed in*

presentia, non quâ filius alicujus, sed quâ homo æstimatur. Ex hoc constat ad quæstionem in titulo propositam. Not. tamen 1. *pretium rerum venalium*, tam *legitimum*, quam *naturale*, ex variis circumstantiis crescere & decrescere; crescit namque ex penuria mercium, raritate vendentium, & emptorum multitudine, & venditor est rogatus; e contra decrescit, si adsit mercium copia, multitudo vendentium, & raritas ementium, ipsique rogatur; sæpe etiam ex modo vendendi, vilis mercès emuntur, uti contingit, cum subhastantur merces (quia *merces ultronea vilescunt*) vel cum venduntur ad creditum: nam hic modus vendendi excitat emptores, & plerumque venditoribus incommodus est.

Pro hujus intelligentia not. 2. quando dicitur minui pretium mercium, cum subhastantur, seu ex subhastatione; per hoc non intelligi aliud, quam *modum vendendi rem*, sic dictum, quod hasta in terram defixa illa venditio celebraretur uno offerente pretium pro re, altero augente, ut tandem plurimum offerenti res traderetur; quare pretium duplo rei valorem excedens licebit accipere; quia potestas publica tacitè hoc justum reddit in foro hoc extraordinario, publicoque emptorum concurrentium examine approbato.

Not. 3. Quod ex copia emptorum, & raritate rerum, seu mercium, ac e contra ex abundantia rerum, & paucitate ementium, res fiant viliores, communiter rationem reddi; quia *pluris æstimatur, quod à pluribus quaeritur, & difficilius invenitur*; & vicissim *minoris penditur, cujus major est copia*, ut docet Lessius. Hinc primi fructus, licet minus maturi, cariores: & adveniente, cum Aula, Principe, rerum augetur pretium; Sic etiam Rosmer, de jure, & just. §. de pretio justo pag. 276. & seq. Sic fieri certum est in raritate, & abundantia; Sed, an raritas rem faciat pretiosorem? non invenio; aliud foret, ubi difficilius comparari potest, adducendo à longè graviori cultu &c. Unde credo recurrendum ad communem hominum æstimationem juxta n. seq. in fine.

Not. 4. *pretium rerum venalium non posse augeri propter necessitatem*, seu indi-

indigentiam eminentium, vel utilitatem, & commodum, quod inde percipiunt; nam sic quis venderet, quod non est suum; Sic Castropal. tom. 7. D. 5. p. 1. n. 3. quod intellige, de utilitate *passiva*, quam scilicet emens habet ex re empta, quæ activè ad illam comparetur; unde famelico non licet eo titulo rem carius vendere; nec uni (qui propter suam artem, quam callet, re utitur ad magnum lucrum, quod alteri, ejus artis ignaro, non proveniret. Et quoniam infortunium, & labor, quem venditor patitur, non sunt utilia ementi; nec ista juxta cit. authorem augent valorem rei venalis; qui addit nec valorem rei propterea diminui, quod eam vendens, hoc ex necessitate faciat, unde in his omnibus communis hominum æstimatio spectanda est, ut illud dicatur pretium justum, quod communiter inspectis his circumstantiis, & modo vendendi judicatur, ita communiter Doctores. Rebellus l. 9. de Contractib. q. 1. sect. 7. Lessius l. 2. de Just. c. 21. à dub. 1. & alii.

1465 Circa postremum (quoad *infortunium*, & *laborem*) idem sentire videtur Rosmer cit. pag. 279. ubi assignans quartam radicem, unde mercium augeatur pretium (nimirum *ratione expensarum factarum in re procuranda*) subiungit: Si Mercatores propter aliquid infortunium majores fecerunt expensas, plusque laboris impenderunt; augere ideo non potuerunt pretium; nam neque tenentur minuere, si gratis, & sine laboribus magnis adduxerunt. Hoc quidem mihi videtur omnino verum; sed quia hominum multorum vana opinio, rem prorsus eandem, *solo nomine* (quod res Parisiis veniat) libenter altiori pretio solvunt, esto ab Artifice in Austria laborata sit, nullis à venditore, in re aliunde procuranda, factis expensis, vel laboribus) (tanti enim apud nonnullos est sola æstimatio mercis peregrinæ;) dubitari potest, an venditor justè recipiat pretium idem in hoc casu? mihi valde dubium est, cum deficiat titulus in rem aliunde procurandam expensarum factarum; nisi fortè in tali loco id habeat communis æstimatio dandi tale pretium, ubi rei bonitas est omnino talis, esto ali-

Tom. III.

bi, ut credit Emptor, nullo modo facta sit.

Not. 5. etiam ex lucro cessante, vel damno emergente (dum res à venditoribus asservantur pro eminentium Commoditate) aut saltem ejus periculo, augeri pretium rerum venalium; cum hoc periculum sit pretio æstimabile; uti & conservatio, dimissa quandoque commoditate negotiandi cum lucro præsentè pecunia, quæ jacet in mercibus. 6. etiam ex alio modo vendendi; cum carius vendantur merces minutim, propter plures labores; 7. in quaestione, an res, quæ nec pretium legitimum, nec vulgare, seu naturale habent (puta rara avis, equus insoliti coloris &c.) possint vendi, quanti contrahentes inter se convenerint? affirmari à pluribus, quorum fundamentum est; quia hæc nec legitimum pretium, nec vulgare habent; ergo ex voluntate contrahentium illud sortiri debent. Item, cum hæc non sint hominum usus necessaria, nec teneatur venditor illa à se alienare, poterit ab Emptore exigere, quid quid sibi placuerit; alias, nolle vendere; etenim quisque in rebus suis est moderator, & arbiter, L. *in re mandata*. C. mandati; & fortè inde illud proloquium emanavit: *tanti valet res, quanti vendi potest*. L. 2. §. *si heres*, ff. ad S. consult.

Sed rectius dici videtur, illud pretium 1467 exigi posse, quod prudentis arbitrio, spectatis circumstantiis, *justum* censetur, non vero, quod ex voluntate venditoris, & affectu Emptoris constituitur; nam pretia rerum non ex affectu, neque utilitate singulorum taxantur, ut constat ex L. *pretia rerum*, relata n. 1461. sed communiter, seu quod communiter justum reputaretur, judicio communi prudentem; & hoc tali casu censendum est pretium *justum rei*, quæ alias non habet pretium legitimum, aut vulgare. Hinc ad 1. arg. in contrarium & cum dist. consequ. ergo ex voluntate contrahentium illud sortiri debent, si ea conformetur cum judicio rationis, & taxatione communi hominum, C. secus N. consequ. ex allegata lege, & ratione. Ad 2. & verum esse, quod possit, *nolle vendere*, non dato pretio ad venditoris arbitrium; nego tamen, quod suo affe-

Xx 2

cu

ctū possit taxare pretium, ac vendere ex suppositione, quod velit verè vendere; sic enim constitui debet æqualitas pretii, & rei, ne scilicet pretium majus sit omni justo pretio, eo etiam, quod res habet per analogiam ad justum pretium legitimum, vel naturale, quando illi tale constitutum non est; hæc autem analogia desumi non potest à privato affectu contrahentium, ut jam dictum est.

1468 Quando autem dicitur, *tanti rem valere, quanti vendi potest*, ut habetur *L. in re mandata, C. mandati*, verum est, si maneat intra latitudinem justii pretii naturalis, vel saltem ejus, quod tale censetur per analogiam ad illud; non autem secus; cum iste contractus natura sua petat æquitatem *dati, & accepti*, alias res vilissima ingenti pretio justè vendi posset, v. g. *chirographum in millium aureorum*, etiam liquidum, vel in alio levi puncto solum ambiguum, *decem solidis*; ex hoc autem, quod quis rerum suarum sit moderator, non sequitur, quod, si velit super illis inire certum contractum, possit hoc ex libitu, non attenda natura talis contractus; nemo enim dicit, valere testamentum Titii, seu dispositionem per voluntatem ultimam de rebus suis, esto disponat relinquendo totum libertati alienæ, non curatis solennitatibus juris, quæ sunt de forma ultimæ voluntatis. Quod autem Emptor excessum pretii det *gratis*, præsumi non potest, cum nullus hujus sit indicium, sed potius oppositi; nisi sufficienter exprimat animum donationis, seu supererogationis, prout quandoque contingit, ubi nimis in rem aliquam affectus homines impellit, dandi, quid quid petitur, ut, quod tantopere concupiscitur, obtineatur.

§. I.

An Exteris, & peregrinis carius liceat vendere, quam Indigenis?

1469 Hæc quæstio petit, an rei pretium juste augeatur ex circumstantia personæ, sic, ut eo ipso, quod Emptor sit

Exteris, & peregrinis, res juste pluris æstimari, consequenter ei vendi possit, quam Incolæ, ac inquilino? de hoc videtur agere *c. Placuit, 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio apud Valen. ubi dicitur: *placuit, ut Presbyteri plebes suas admoneant, ut & ipsi hospitales, & non carius vendant transeuntibus, quam mercato vendere possunt; alioquin ad Presbyterum transeuntes hoc referant, ut illius jussu cum humanitate sibi vendant*: ubi nota, hic ea verba (*Presbyteros*) referenda esse ad *Episcopos* ex communi sententia Doctorum; quia Episcopi olim Presbyteri dicebantur, *c. Legimus, 93. dist. c. olim. 95. dist. c. 2. & 3. de pecul. Cleric.* Episcopi enim, græcè ita appellantur; latinè autem dicuntur speculatores, & superintendentes, ex eo, quod plebi, cui præficiuntur, superintendunt, & vigiliant, ejus curam gerendo, *c. Cleros 21. dist. c. Legimus, 63. dist.*

1470 Quamvis autem hæc opinio sit communis; videtur tamen verbum illud *Presbyteros* in hoc textu etiam rectè sumi *pro Parochis*, plebes regentibus, nam ipsi olim non solum jurisdictionem in foro interiori exercebant; verum etiam, & contentosam in malefactores animadvertendo, prout tradit Gonzalez in *c. 3. de offic. ordin. &* videtur posse intelligi etiam ex eo verbo: *Presbyteri plebes suas*; nam *plebs*, in sacris canonibus, *pro parochianis* accipitur, ut colligitur ex Concilio Parisiensi. *1. l. 1. c. 25. ibi: comperimus quorundam Episcoporum Ministris, non solum in Presbyteris, sed etiam in plebibus &c.* ut ex Concilio Nicæno, Regiensi, & aliis probat Filesanus de *orig. paræc. c. 2.* per verbum autem *in mercato*, intellige *in foro publico*, ubi res venales exponuntur *L. ult. C. ut nemini liceat in coëmptione specierum ibi: ut præbeat juxta id, quod servatur in foro rerum venalium.*

1471 Ex illo igitur canone certè deducitur, quod Prælati Ecclesiarum cogere possint proprios Parochianos, ut hospitalitatem servant transeuntibus, & ne carius vendant, quam in mercato vendere possint. Unde omnino negandum est, quod in emptione, & venditione pretium constituendum sit arbitrio domini vendentis; nam pretia rerum non ex affe-

affectu, vel utilitate singulorum constitui debent, ut constat ex n. 1461. sed taliter ordinandum est, quod res communiter valent, lege, aut populi consensu, & juxta illud tenentur, qui res vœnum exponunt, merces distrahere; unde, cum in præfenti res, juxta pretium receptum communiter, in foro vendentur; recte Patres statuerunt, ut juxta illud peregrinis, iterque facientibus merces distraherentur; cum exinde nullum damnum, aut præjudicium ipsis sequatur, aut inferatur.

1472. Dictis tamen opponi videtur Concilium Parisiense temporibus Ludovici, & Lotharii celebratum l. 1. c. 52. in illis verbis: *comperimus, quod in quibusdam occidentalibus Provinciis, Svadente avaritia, Episcopi, & Comites, & ceteri Prelati, pauperibus sibi subjectis soleant edictum imponere, ut nullus eorum, tempore messis, modium frumenti, nec tempore vindemia modium vini, majori pretio, nisi, quod ab eis constituitur, vendere præsumat; quod, si quisquam illorum contra facere præsumperit, & paupertatis sue magnam jacturam patitur; insuper etiam acerbis verberibus flagellatur: unde fit, ut, cum aliis modius frumenti 12. denariis, & modius vini 20. denariis venumdari possit: hujuscemodi seniores modium frumenti ad quatuor, & modium vini ad sex, sibi extorqueant denarios; quæ res, quia impietatis, injustitiæque plena est, necesse est, ut piissimi Principis auctoritate inhi-beatur.*

1473. Ad hunc textum subjungo in terminis, quod Gonzalez in dict. c. 1. n. 11. refert ex Concilio Arelat. & Mogunt. nimirum in eo textu non prohiberi taxationem *justi pretii* legitime factam; sed eam improbari, quæ ex avaritia, & radice cupiditatis procedebat, ut ita divites pauperum res acquirerent, ac lucrifacerent; ut etiam refertur in Concilio Arelatensi sub Carolo can. 23. illis verbis: *nec Comites, vel Vicarii, seu Iudices, vel Centenarii, sub mala occasione, vel ingenio, res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet argumento surripiant: sed, cui aliquid possessionum emendum, aut vendendum sit, id in publico, coram Comite, & Iudicibus, & Nobilibus Civitatis, facere debet. & in Concilio Mogunt. c. 7. ibi: Propter*

provisiones pauperum, pro quibus coram habere debemus, placuit nobis, ut nec Episcopi, nec Comites, nec Vicarii, nec Iudices, nullusque omnino, sub mala occasione, vel malo ingenio, res pauperum, vel minus potentum, nec emere, nec velle audeat. In præfenti autem agitur de justo pretio rerum in foro recepto, juxta quod recte negotiatores cogi possunt, res proprias vendere.

Præter hæc not. 1. juxta Pirhing h. t. n. 19. §. *Cæterum*, per accidens fieri posse, quod peregrinis res carius vendi possint, quam incolis; si scilicet ex multitudine ementium advenarum crescat pretium rerum; de quo tamen V. dicta n. 1463. Not. 2. eos, qui tempore gravis necessitatis & inopiæ, abundant victualibus ad vitam necessariis (v. g. frumento) etiam cogi posse ad succurrendum pauperibus juxta proportionem suarum facultatum, prout colligitur ex c. *sicut ii. 8.* quod est S. Ambrosii dist. 47. ibi: *nunquid iniquus est Deus, ut nobis non aqualiter distribuat vita subsidia, ut tu quidem esses affluens, & abundans; alii vero deesse, & egerent? an idcirco magis, quia & tibi voluit benignitatis sue experimenta conferre; & alium per virtutem patientia coronare? Tu vero susceptis Dei muneribus, etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vita subsidia solus obtineas? quis enim tam injustus, tam avidus, tam avarus, quam qui multorum alimenta, suum non usum, sed abundantiam, & delicias facit? neque enim minus est criminis habenti tollere, quam, cum possis, & abundes, indigentibus denegare; esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis; & miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis; tot te ergo scias invadere bona, quot possis præstare, quod velis.*

Hinc non potest non esse iniquissimum, si taliter abundantes (v. g. frumento non tantum non succurrant indigentibus, saltem mitigando pretium tolerabile miseris; sed multo magis, si & ipsi, vel à subditis corradunt, ut altius vendant; vel eis inhi-beant, neminoris, quam tales avaritia idololatæ, vendant, ut turpissimæ suæ cupiditati, pecuniæ, ac avaritiæ nunquam explebili

velificent, de quibus S. Ambrosius initio cit. c. 8. *Sicut ii, qui per insaniam mente translati sunt, non jam res ipsas, sed passionis suae phantasias vident; ita etiam mens avari, semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat, gratius aurum intuetur, quam solem; ipsa ejus oratio, & supplicatio ad Dominum, aurum querit.*

§. 2.

De laesione ultra dimidium justii pretii.

1476 **C**um saepe contingat in contractu emptionis, & venditionis laedi vel Emptorem, ubi carius solvit rem, quam valeat; vel venditorem, cum valore rei, quam vendit, recipit minus justo pretio: quaestio hic est, quid requiratur, ut laesio dicatur *intra* vel *extra dimidium justii pretii*? Communis Doctorum tenet, ex parte *venditoris* contingere laesionem *ultra* dimidium justii pretii, si rem, quae valet *centum*, vendidit *infra* quinquaginta; sic enim non attingit *medium* justii pretii, L. 2. C. de rescindenda vendit: atque adeo nec dimidia pars veri pretii soluta est; & tradidit ibi Glossa ab omnibus recepta.

1477 Difficultas est, quando censeatur *Emptor* laesus *ultra* dimidium? Fachinaus l. 2. controvers. c. 16. & alii censent, hoc non contingere, nisi rem valentem 100, emerit *ultra* 200; ratio est; quia laesio *ultra dimidium*, ex parte venditionis non est, nisi non acceperit veri pretii dimidium rei venditae; ergo laesio *ultra dimidium* ex parte Emptoris non est, nisi non acceperit rem, cujus valor non attingat dimidium pretii numerati; sed hoc fit, quando accepit rem valentem 10. & solum dedit 200, ac non *ultra*: ergo.

1478 Contrarium tamen videtur probabilius; nam in contractu emptionis, & venditionis servanda est aequalitas inter Emptorem, & venditorem; ergo sicut venditor dicitur laesus *ultra* dimidium, quando dedit mercem dimidio majorem pretio; sic Emptor erit laesus *ultra*

dimidium, quando dedit pretium dimidio majus valore mercis, & ita tenet Covarr. 2. Variar. c. 3. n. 8. Molina tom. 2. D. 349. P. Ferdinandus Rebellus p. 2. de obligat. just. l. 9. q. 3. sect. 1. Lefsius l. 2. c. 21. D. 4. & alii communiter.

Ad rationem sententiae contrariae in 1479 n. 1477. *Re.* Laesionem ex parte Emptoris debere attendi in eo, quod dedit *ipse*; non in eo, quod accepit; cum enim 50. sint dimidium summae consistentis in 100; si dat *ultra* 150, dat dimidio plus non dando centum, & 50; dat solum dimidio plus, ubi res valet tantum centum, ergo si dat *ultra* 150, dat plus *ultra* dimidium, ergo laeditur *ultra* dimidium. Quare, si venditor dat rem valentem centum, & pretium recipit *infra* 50. laesus est *ultra* dimidium, si enim accepisset tantum 50. non esset laesus *ultra*, sed tantum *in dimidio*; ergo similiter, si Emptor pro re valente 100. dedit pretium *ultra* 150, laesus est *ultra* dimidium, si enim dedisset tantum 150. non esset laesus *ultra*, sed tantum *in dimidio*.

§. 3.

An, qui laesit infra dimidium justii pretii in conscientia teneatur laesionem reparare?

Re. **P**er talem laesionem laedi justitiam commutativam consequenter nasci obligationem in conscientia reparandi damnum; Sic D. Thomas 2. 2. q. 77. a. 1. & alii communiter; nam jure naturae aequum est, neminem cum alterius detrimento, & injuria fieri locupletior. L. *jure naturae*. ff. de regul. juris; & ratio est, quia jure naturali aequalitas hoc contractu postulatur, quam stricta justitia directe quaerit; quo posito communis tenet, quod omnis actio, per quam inducitur inequalitas, strictae justitiae apponatur; sed per laesionem etiam *infra* dimidium inducitur inequalitas; si enim merces valet centum, & in pecunia pro pretio recipiuntur 130, licet excessus supra centum, sit *infra* dimidium justii pretii, est tamen simpliciter *ultra* justum pretium, nem-

nempe 100, consequenter facit inæqualitatem, ut venditor plus; Emptor, minus habeat, quam cuiusque jus permittat, vel exigat; ergo læsio etiam *infra* dimidium opponitur strictæ iustitiæ; at actio strictæ iustitiæ inducit obligationem inducendi æqualitatem per restitutionem læso faciendam: ergo.

1481 Dices: naturaliter licitum est contrahentibus, se in pretio decipere, L. in causas. §. Idem Pomponius. ff. de Minoribus, & L. Item si pretio. 22. §. fin. ff. locati, ibi: quemadmodum in emendo, & vendendo, naturaliter concessum est, quod pluri sit, minoris emere; quod minoris sit, pluri vendere, & ita invicem se circumscribere: ita in locationibus quoque & conductionibus juris est: ergo licita erit deceptio *infra*, seu *intra* dimidium; non autem *ultra*; nam hæc deceptio reparatur, ut dicitur in L. Rem. 4. C. de rescind. vendit. ibi: Rem majoris pretii, si tu, vel Pater tuus, minoris distaxerit, humanum est, ut vel pretium te restituente emptoribus, fundum venundatum recipias auctoritate iudicis intercedente; vel, si emptor elegit, quod deest justo pretio, recipias. Minus autem pretium videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit. Deinde deceptio *intra* dimidium, cum parum à justo distet, remissa censetur à venditore, vel Emptore juxta illum aphorismum. apud P. Saà. V. Venditio n. 20. Quod parum est, cendetur emptor, & venditor condonare invicem.

30 R. Cum glossa in dict. L. in causa Lit. Y. circumscriptionem, jure civili in contractibus, permissam esse; jure autem conscientiæ omnem circumscriptionem, seu circumventionem, esse illicitam; unde ibid. hæc tamen circumscriptio, inquit, cujus hic sit mentio, non est dolus, sed prudentia, & industria quedam tantum æconomica, studiumque aliquod, tantum rei familiaris augenda; hoc intelligendo juxta commune hominum votum; natura enim contrahentium omnium hæc est, ut velint in vendendo, & emendo lucrum aliquod facere. Licere igitur ibi idè est, ac permissum, prout hoc importat indulgentiam pœnæ; sed non culpæ; non enim omne, quod licet impunè (hoc est, quod non punitur) honestum est, & immune à culpa contra con-

scientiam; L. non omne. ff. de reg. juris; sic in pluribus locis licet (hoc est) permittitur impunè, aliquid fieri, esto non fiat licitè, seu honeste. Quod autem dicitur ex P. Saà, intelligendum est de læsione minima, concurrentibus indicis, alterum non esse invitum.

Dices 2. Lex humana optime potuit, ad vitandas lites, & animarum pericula, statueret, ne lædens *infra* dimidium justii pretii haberet obligationem restituendi; tametsi peccatum committeret; ergo tali casu nulla est obligatio conscientiæ restituendi acceptum *ultra* justum pretium, si sit *infra* dimidium. ant. prob. lex humana potuit, titulo præscriptionis, dominium rei uni auferre, & alteri dare; ergo etiam ab illa restituendi obligatione liberare. R. N. ant. quia talis lex foveret peccatum, & injustitiam; præterquam, quod ad cavendas lites satis provisum sit, læso *infra* dimidium, pro hac damnificatione negando actionem, in foro externo contentioso; periculis animarum sufficienter cautum est constituto beneficio præscriptionis ex bona fide, quæ non intervenit in graviter lædente *infra* dimidium justii pretii.

Dices 3. saltem in foro Ecclesiastico, læsis *infra* dimidium concedetur actio contra læsores ad reparandum damnum. Nam Ecclesia non patitur aliquid fieri *ultra* iustitiam; Judex enim Ecclesiasticus cogere potest quemlibet laicum per censuras, ut desistat à peccato mortali; sed lædens graviter *infra* dimidium peccat mortaliter, & non restituens persistit in peccato mortali; ergo. R. de casu læsionis *infra* dimidium justii pretii non extare textum in sacris canonibus, quo læso decernatur actio (saltem regulariter) in hoc foro; sed solum, quando læsio est *ultra* dimidium, de quo postremo extat hoc tit. geminum capitulum; primum quidem c. cum dilecti 3. alterum c. cum causa. 6. h. t.

Cum enim Canonici Belluacenses, contra Abbatem Cariloci, quererentur, quod à quibusdam eorum (Capitulo in communi necsciente, nec consentiente) sylvam quandam emissent pro

pro decem libris, quæ valebat 40. *marcas*; eamque causam Pontifex Morinensi Episcopo, & Decano Remensi commisit, & Episcopo impedito, Decanus procedens per testes deprehendisset, sylvam minus dimidia justii pretii parte comparatam fuisse, Canonicis Belluacensibus illam adjudicavit, eosque in possessionem induxit: sed Pontifex, re ad se rursus delatâ (quia in arbitrio Emptoris est in hoc casu, si velit *supplere justum pretium*, aut *venditionem rescindere*, Decani sententiam, tanquam juri contrariam, irritando, possessionem Monachis judicat esse reddendam, salva Canonicis contra Monachos manente quæstione super deceptione pretii, vel consensu Capituli non habito; & quavis alia rationabili causa: hic Alexander III. in dict. c. *Cum dilecti*; & cum constaret Monasterium S. Martini in venditione aliqua, facta civibus Viterbiensibus, *ultra* dimidium justii pretii fuisse deceptum, decernit Pontifex, ut præfati cives, aut recepto pretio possessiones venditas restituerent; aut supplerent, quantum constaret, tempore venditionis justo pretio defuisse.

1485 Ex his communiter deducitur etiam jure Ecclesiastico, Emptori, vel venditori, læso *ultra* dimidium justii pretii, subveniri, & actionem concedi, ut vel rescindatur contractus, vel suppleatur defectus; ex hoc autem complures inferunt, deceptionem *infra* dimidium justii pretii partem, tanquam minus malum impunè permittam esse, ne *majus malum*, id est Reipublicæ perturbatio per lites innumeras sequatur; non tamen, tanquam licitam approbari, cum lædens peccet mortaliter contra justitiam, & ad restitutionem teneatur.

1486 Not. autem, cum læsus *ultra* dimidium contra læsores agit, eum non debere *determinatè* petere *rescissionem contractus*, aut *determinatè* *supplementum* pretii; sed *alternativè*, nimirum vel hoc; vel illud; ideo enim Pontifex (in cit. *Cum dilecti*) sententiam Decani, tanquam juri contrariam irritavit, quia non in arbitrio venditoris (qui in isto casu læsus erat) sed Emptoris est, si velit supplere justum pretium, aut venditionem rescindere, quibus positus: Resp. ad arg. in n. 1483.

dist. ant. saltem in foro Ecclesiastico, læsis *infra* dimidium concederetur actio *indirecta* contra læsores ad reparandum damnum C. *directa*, N. nam pro hoc casu non habetur ulla dicti juris dispositio. Dixi *indirecta*, nimirum per viam denuntiationis, factæ Judici Ecclesiastico, ut lædens obligationi, quam habet in conscientia, læsionem reparandi, satisfiat, id, quod probat ratio in dict. n. 1480. ita Rebellus cit. l. 9. q. 3. sect. 2. Molina D. 349. & alii.

Dixi Superius n. 1483. læsio *infra* dimidium de jure canonico, *regulariter* non concedi actionem in foro contentioso; nam in aliquibus casibus secus est, 1. si læsio provenit ex fraude, vel dolo; tali enim casu læsus agere potest vel ad rescindendum contractum, vel ad suppleendum pretium, de quo V dicta à n. 1484. Deinde, quando læsio est in pretio legitimo, seu lege taxato; nam cum hoc consistat in indivisibili, cui contraria est læsio *infra* dimidium, læsus id indicans Judici (cujus est curare observantiam legum, præsertim spectantium commoditatem civium) Judex compellere debet lædentem, vel rescindere contractum, vel supplere pretium; ita Salas in tract. de Empt. D. 27. n. 5. 3. Si læsio est *infra* dimidium, in æstimatione rerum dotialium, ut tenet Fachinaus lib. 2. c. 29. ex L. *jure succursum*. ff. de jure dotium, ibi: *Si in dote danda circumventus sit alteruter, & majoris annis 25. succurrendum est, quia bono, & a quo non conveniat, aut lucrari aliquem cum damno alterius; aut damnum sentire per alterius lucrum.* Item L. *Si res æstimata*, §. 1. ff. cod. & L. *si circumscripta*. C. soluto matrimonio; quia tamen hæc leges non loquuntur de casu læsionis *infra* dimidium, non videntur probare exceptionem à communi regula, læso negante actionem, nisi sit *ultra* dimidium; affirmativa tamen communis est, & videtur usi recepta. 4. in casu, quo *infra* dimidium læsus est minor, nam ei succurritur restitutione in integrum ex toto titulo ff. de Minorib. & C. de integr. restitut.

Quæstio ulterior est, qualiter læsus *ultra* dimidium justii pretii succurratur? Resp. de hoc agi L. 2. C. de rescindenda vendit. ibi: *Rem majoris pretii, si tu, vel*

vel pater tuis minoris distraxerit, humanum est, ut, vel pretium te restituentem emptoribus, fundam venundatam recipias, auctoritate iudicis intercedente; vel, si emptor elegerit, quod deest iusto pretio, recipias; minus autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit. Dispositio huius legis, esto non faciat mentionem Emptoris, communi Doctorum sensu etiam ad illum extenditur; cum æquè inhumanum sit, ut tantam lationem toleret emptor, ac ut Venditor, & aliunde, inter utrumque spectanda sit æqualitas. Cum autem hæc læsio fieri possit tripliciter, nimirum ex dolo antecedente, seu dante causam contractui, 2. ex dolo incidente. 3. si ex mero errore, in æstimatione pretii, qualiter tunc læsus iuvare possit, & debebat? deduci potest ex dictis.

ARTICULUS IV.

An contractui emptionis, & venditionis adjici possit pactum retrovendendi, vel redimendi?

1489 **H**oc pactum adjici potest vel in favorem Emptoris (ut reddita recepta recipiat idem pretium, quo eam emit) vel Venditoris, ut recipiat rem, reddito pretio, quo vendidit; vel in favorem utriusque. Circa istam questionem movetur 1. aliquid in c. ad nostram s. h. t. ubi videtur tale pactum improbari. Nam cum R. Laicus, à quodam M. mutuum acquirere, sive recipere vellet; Creditor, ne per canonem, contra Usurarios editum, deinceps posset conveniri, ab eodem domos, & olivas recepit titulo emptionis (etsi reverà contractus esset Usurarius) quia Creditor debitori promisit, quòd, quandoque à septennio usque ad novennium daret 40. uncias tarenorum (quæ vix dimidiam iusti pretii partem continebant) domos ei restitueret, & olivas: Pontifex fraude, & dolo (qui nemini patrocinari debet) intellecto, mandat, si res ita se habet, instrumento venditionis in fraudem dicti canonis, contra usurarios confecto, non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & oli-

Tom. III.

vas, hæredi defuncti debitoris, per poenam, Concil. Lateran. contra Usurarios, promulgatam, compelli.

Econtra videtur favere Clementina 1490
1. h. t. inter communes, huius hic est casus apud Wagnereck in eandem: Clerus, Nobiles, ac incolæ Civitatis, & Diocesis Wratislaviensis Pontifici proposuerunt. 1. quòd à centum annis citra, & supra, per tempus immemorabile, in eadem civitate, ac Diocesi & partibus vicinis, consuetudo rationabilis, & præscripta, introducta fuerit, ut Principes, Barones, milites, pro utilitate, aut necessitate sua, personæ Ecclesiasticæ, aut seculari; collegio autem alicui, aut communitati super bonis suis, & dominiis, vendere solerent annuos census, unius, vel plurium marcarum, aut grossorum monetae consuetæ, per decem, undecim; aut quatuordecim, aut plus, vel minus, secundum temporis qualitatem, prout inter se convenerant.

2. Quòd Venditori ejusmodi, summa 1491 in pecunia numerata solvi consueverit, bonis in ipso contractu expressis, pro tali censu in perpetuum obligatis. 3. quòd semper venditoribus in eodem contractu data fuerit facultas, ut ipsorum consensu in toto, vel in parte, pro eadem summa pecuniæ, quam ab Emptoribus receperunt, quandoque vellent, liberè possent contractum extinguere, & rem redimere; 4. quòd ad ejusmodi extinctionem venditores inviti nequaquam per emptores adstringi valerent, etiam ipsis possessionibus, & bonis obligatis, penitus interemptis, aut destructis; 5. huiusmodi contractum emptionis, & venditionis censuum per Episcopos Wratislavienses, & Dominos temporales, tanquam licitum, & communi utilitati deservientem, sæpius confirmatum, pariter & approbatum; 6. sub ejusmodi censibus, plurima beneficia, & officia Ecclesiastica, collegia Canonicatus, præbendas, digni &c. de expresso consensu Dominorum temporalium erecta, dotata, & fundata esse.

7. Venditores eorundem censuum 1492 nunquam poenis Ecclesiasticis, quibus sponte se submiserunt, ad solutionem compulsos fuisse; nunc tamen nonnul-

Y y los